

præsenti, si actus liber talis est, ut suam actualem entitatem et perfectionem non possit habere in rerum natura sine aliqua actione, recte concluditur esse distinctum. Unde cum ei tribuitur aliquid, quod sine efficacia habere non potest, et simul dicitur in re non distingui ullo modo a suo principio, contradictoria dicuntur. Ac præterea quacunque ratione asseratur esse in Deo aliquid factum vel quasi factum per voluntatem liberam, est omnino absurdum, et a sana doctrina alienum. Accedit, quod necessarium erit fateri, esse in Deo perfectionem aliquo modo pendentem ab actuali existentia creaturæ, aut facta, aut futura in sua propria duratione; illa enim perfectio libera, quam habet Deus, ex eo quod liberaliter voluit mundum creare, ita dicitur habitudinem transcendentem ad creaturam ut existentem aliquando, ut nullo modo possit esse in Deo sine tali existentia creaturæ; at hoc certe absurdissimum est, quod nimirum indigeat Deus ullo modo creatura sua ad habendam aliquam perfectionem, sive magnam, sive parvam, sive intensivam, sive extensivam.

27. Denique addere possumus exemplum ex recepta sententia inter graves Theologos. Illi enim absurdum existimant admittere in Deo relationes reales ad creaturas ut actu existentes, et ab illis ut sic dependentes, quia impossibile existimant aliquid reale esse in Deo, quod ab actuali existentia creaturæ pendeat, sive ut a termino, sive ut a conditione necessaria, sive quacunque alia ratione, quia quidquid est in Deo, necessario est Deus, et ideo nullo modo potest non esse; quod autem aliquo modo pendet a creatura, potest non esse, sicut illa. Si qui vero sunt Theologi, ut Nominales, qui has relationes tribuant Deo, ideo id faciunt, quia existimant relationem nihil rei addere intrinsece subjecto seu fundamento, sed solum positionem, seu concomitantiam termini, omnes tamen pro comperto habent nullam veram rem etiam respectivam, quæ in Deo sit, posse aliquo modo pendere ab existentia creaturæ; multo ergo magis id dicendum est de re et perfectione absoluta, qualis est actus voluntatis.

28. Præterea, necesse est juxta contrariam sententiam admittere realitatem quamdam, seu realem perfectionem ex se indifferentem, ut sit nihil, vel ut sit Deus, quod per se incredibile est, et graviter offendit. Sequela declaratur, nam si concipiamus Deum in æternitate prius ratione, quam velit aut nolit

creare mundum, verbi gratia, necessario intelligimus Deum præcognoscere hunc actum volendi creare mundum, ut sibi possibilem, et non necessarium; cognoscit ergo illum actum, et realem perfectionem liberam ejus, ut indifferentem ad esse et non esse; ergo ut indifferentem ut sit Deus, vel ut sit nihil, quia si non sit, nihil erit; si autem sit, erit Deus, cum non possit esse nisi in Deo. Falsitas autem consequentis, et ex se nota videtur, et declaratur amplius, tum quia illam indifferentiam est magna imperfectio, et consequenter repugnat rei, quæ formaliter possit esse in Deo; tum etiam quia illa indifferentia repugnat cum esse Dei, de cujus intrinseco conceptu est necessitas essendi. Imo etiam generalius loquendo impossibile est intelligere, duas res, includentes in suis propriis conceptibus oppositas ac repugnantes rationes, esse indifferentes, ut distinguantur, vel identificentur; sed Deus et hæc perfectio libera habent omnino oppositas rationes; nam Deus dicitur esse ens necessarium, illa autem perfectio dicitur esse ens non necessarium; ergo impossibile est, ut in eadem omnino simplicem, et indivisibilem entitatem coalescant.

Quarta et communis sententia.

29. *Capreolus quid addat communi sententia.* — Est igitur quarta sententia, quæ affirmat actum liberum Dei præter actum necessarium, qui est ipsum velle divinum absolute sumptum, solum addere relationem rationis ad aliquod objectum creatum; et quoad hunc respectum potuisse esse et non esse, licet actus ipse necessarius sit. Hanc sententiam docet Capreolus, in 1, dist. 45, q. 1, art. 2, ad argum. cont. 1 et 2 concl. Quamquam addat aliquid, quod a nobis prætermissum est, quia nec in rigore verum, neque ad hanc rem explicandam necessarium videatur; dicit enim, divinum velle addere imprimis directionem divini intellectus ostendentis voluntati tale objectum, et proponentis illud ut volendum, et quoad hoc dicit addere aliquid reale, non tamen realiter distinctum, sed secundum rationem. Possumus autem a Capreolo interrogare, an hæc directio divini intellectus sit libera, vel necessaria; si enim est necessaria, ergo non recte dicitur, velle Dei liberum addere hanc directionem; nam determinatio libera non addit ea quæ necessaria sunt, sed potius illa supponit, et solum intelligitur ad-

dere id quod est indifferentens. Si vero illa directio est libera, primum augetur difficultas; nam de illa quærendum erit quid addat, quatenus libera est; et deinde interrogabimus ulterius, an illa directio sit formaliter libera ut præcise est ab intellectu; et hoc non admittit Capreolus; est enim falsum, et alienum a doctrina D. Thomæ, ut nunc suppono; vel est libera per denominationem a voluntate, et sic falsum est, quod velle liberum addat hanc directionem, cum potius ipsa directio denominetur libera ab eo quod addit velle liberum.

30. *Scotus an nobiscum sentiat.* — Omissa ergo hac parte, de qua etiam alii auctores nihil dicunt, tractanda est altera de respectu rationis, quam fere alii sequuntur, præsertim Thomistæ, Ferrar., 1 contr. Gent., cap. 75 et 76, et alii recentiores, 1 p., q. 19, art. 2, 3 et 7, et Sylvest., in Conflato 1 part., q. 19, art. 2, ubi referens et declarans opinionem Cajetani, nihil aliud de ea dicit, quam hæc verba: *Videant isti quid hoc importet;* et deinde aliter rem declarat. Solet hæc sententia tribui Scoto, in 2, dist. 45, sed ibi solum dicit per volitionem liberam Dei consurgere relationem in re volita, quam dicit nec esse realem, nec rationis stricte, id est, quæ consurgat per actum intellectus, nam hanc dicit consurgere per actum seu comparisonem voluntatis. Unde quatenus voluntas est potentia rationalis, potest illa relatio dici rationis, quam dicit Scotus terminari in Deo ad aliquid absolutum, non declarat tamen quid sit illud absolutum, nec quam relationem addat in voluntate Dei terminatio libera ad creaturas. Favet autem huic sententiæ, in 1, d. 39, ubi ait, libertatem Dei esse perfectissimam, et ideo non consistere in indifferentia ad actus diversos, sicut est in nobis, sed in indifferentia ejusdem omnino actus ad diversa objecta. Unde sentit, terminationem ad objectum creatum nihil reale addere divinæ voluntati, alias libertas Dei consisteret in indifferentia non tantum ad objecta, sed ad perfectiones liberas, et inter se repugnantes ac contrarias. Atque ita omnes Scotistæ in hanc sententiam inclinant, et expresse Lychetus eam tenet in dist. 46, ubi Gabr., et Ocham, et alii Nominales docent, velle liberum Dei ut sic nihil rei addere supra velle necessarium, sed esse omnino idem; nihil autem dicunt de relatione rationis. Et videtur prædicta sententia necessario sequi ex impugnationibus aliarum; cum enim vere ac proprie Deus velit libere creaturas, et ab-

solute loquendo potuerit non velle, necesse est, ut actu velle creaturam aliquid addat præter posse velle, seu præter actum volendi necessarium, quo Deus amat seipsum; ostensum est autem non addere aliquid rei; ergo necesse est ut addat aliquid rationis.

Proponuntur difficultates dictæ sententiæ præsertim quoad additionem rationis.

31. Sed hæc sententia habet etiam summam difficultatem: primo, quia relatio rationis aut sumitur in rigore ac formaliter, aut late ac fundamentaliter. Priori modo est quid fictum, et solum est in intellectu considerante, et comparante unum ad aliud, per modum relati, quod in se relationem non habet; hoc autem modo non potest velle liberum Dei includere relationem rationis, quia etiam si in nullo intellectu talis relatio consurgat, Deus in re ipsa vere et realiter vult tale objectum. Nec quidquam refert, quod Capreolus significat, et Scotus probabile censet, hanc relationem necessario consurgere in intellectu divino: tum quia satis incertum est, an relationes rationis fabricentur suo modo per divinam scientiam, quæ res prout in se sunt intuetur sine ulla impropriate, analogia, aut fictione; tum maxime quia, licet id gratis demus, non potest quidquam referre illa relatio, ut consurgens per intellectum Dei ad complendum seu constituendum velle liberum Dei, ut actu terminatum ad creaturas. Quia prius secundum rationem Deus vult libere creaturam, quam intelligat se velle libere creaturam, et intelligendo fabricetur respectum rationis; ergo id quod addit velle liberum ut sic, non est ille respectus rationis, sed aliquid prius ipso. Et confirmatur primo, nam Deus per voluntatem ut sic vult libere; ergo id quod addit velle libere, per voluntatem additur, non per intellectum, formaliter loquendo; ergo respectus ille rationis qui consurgit per actum intellectus ut sic, non potest esse id quod formaliter addit velle liberum supra velle necessarium. Tandem confirmatur, quia ille respectus rationis, etiam ut dicitur esse objective in actu intellectus divini, est quid confictum et nihil; ergo non potest constituere formaliter Deum volentem libere creaturas, nec tanquam tota forma, nec tanquam aliquid complens vel ultimam constituens illam. Unde Capreolus supra expresse declarat, hunc respectum non constituere formaliter determinationem liberam Dei, ut sic, sed consequi ad illam. Quod quidem erit ve-

rum de respectu rationis in prædicto rigore sumpto; sed juxta hanc expositionem nondum est explicatum, quod quærimus, scilicet, quid formaliter addat determinatio libera naturali actui voluntatis divinæ, quia, si relatio rationis consequitur ex determinatione libera, ergo est determinatio libera ante illum respectum; quid ergo addit actui necessario ut sic?

32. Si ergo dicatur addere fundamentum illius respectus, seu (quod idem est) addere respectum rationis fundamentaliter, quod erat alterum membrum supra positum, tunc restat inquirendam, quid sit hoc fundamentum. Fundamentum enim relationis rationis, quod ex parte rei sumitur, aliquid reale esse debet; nam si esset aliquid rationis, procederetur in infinitum, et totum esset mera fictio; aliquid ergo supponitur in re, quod occasionem præbet intellectui ad fabricandum respectum rationis, et illud vocamus fundamentum ex parte rei. Hoc ergo fundamentum in præsentia esse non potest, nisi vel aliqua res extra Deum extrinsece denominans ipsum, vel aliqua res intra Deum ipsum. Primum dici non potest in præsentia, quia, ut contra primam opinionem ostendimus, Deus non dicitur volens per extrinsecam denominationem. Nec cogitari potest a quo proveniat illa extrinseca denominatio; nam vel provenit a creatura possibili ut sic, et hoc non, tum quia alias illa non esset denominatio libera, sed necessaria; tum etiam quia esset indifferens et communis omni rei possibili. Vel provenit a creatura, ut existente, vel futura aliquando, et hoc etiam dici non potest; quia omnis creatura est, vel futura est, eo quod Deus per voluntatem suam libere vult eam esse; ergo relatio, quam Deus, ut actu volens, dicit ad talem creaturam, non potest fundari in denominatione sumpta ab ipsa creatura ut existente, vel futura. Unde acate Henricus, Quodlibeto 9, questione prima, distinguit in Deo duplices relationes rationis: quedam sunt, quæ secundum rem præsupponuntur aliquo modo in creatura, et per quamdam correspondentiam (ut ipse ait) formantur in alio extremo, scilicet Deo, et hujusmodi sunt relatio creatoris, domini, et similes, quæ actionem transeuntem consequuntur. Aliæ vero sunt, quæ per se primo formantur in ipso Deo, ut relatio prædestinantis, eligentis, etc. In hoc ergo genere collocandus est hic respectus, quem intelligimus consequi ad determinationem liberam; fun-

damentum ergo ejus non in aliqua re extrinseca, sed in ipso Deo quærendum est.

33. Et sine dubio ita esse videtur; nam Deus ex se solo se libere determinat, ut hoc velit potius quam illud, et ideo non videtur ille respectus posse prius in alio fundari, quam in ipsomet Deo. In quo est magna differentia inter volitionem liberam et scientiam, etiam quatenus dicitur scientia visionis, et dicitur aliquo modo contingens aut libera, quatenus posset sub tali ratione non esse, si res non essent futuræ. Intercedit ergo differentia inter hanc scientiam et voluntatem, quod scientia, ut ex simplici intelligentia fiat visio, et præter res possibles se extendat ad representandas res existentes, supponit in objecto aliquam varietatem pro aliquo tempore, cui æternitas coexistit, vel saltem supponit aliquod decretum liberum divinæ voluntatis, et ita ibi intelligi potest extra ipsam scientiam aliquod fundamentum, vel principium illius relationis; at vero in voluntate nihil supponi potest, sed omnis varietas, quæ in objectis intelligi potest, ab ipsa voluntate trahit originem. Et ratio a priori est, quia scientia, etiam ut terminata ad talia objecta contingentia, non est in se formaliter libera, sed necessaria ex præsuppositione talis objecti existentis, vel futuri; at vero voluntas ut terminata ad talia objecta est formaliter libera, et ideo illa relatio in scientia posset intelligi per modum cujusdam respectus resultantis necessario in ipsa, posito altero extremo, scilicet, objecto seibili, in esse veri seu scibilis; in voluntate autem non potest ita intelligi, sed primo ac per se originem trahit ab ipsamet voluntate, omnibus aliis eodem modo se habentibus; et ideo intime in illa esse debet fundamentum talis respectus.

34. Tunc ergo ulterius inquirendum restat, quid sit in divina voluntate tale fundamentum. Aut enim est ipsum velle Dei necessarium ut sic, aut aliquid ei additum; primum dici non potest, tum quia illud fundamentum semper ac necessario est; posito autem eodem fundamento et termino eadem relatio nata est consurgere, sive rationis, sive realis; esset ergo illa relatio non libere, sed necessario; tum etiam quia ex modo concipiendi nostro constat, ex solo velle Dei necessario, ut sic, nullam nobis præberi occasionem apprehendendi relationem aliquam, vel habitudinem ad objecta creata, quia per illud velle, ut necessarium, solum concipimus Deum ut se amantem; ergo in illo velle ut sic nulla

relatio rationis ad creaturas, ut in se ipsis existentes, fundari potest. Si autem dicatur secundum, inciditur in opinionem Cajetani; illud enim additum, aliquid rei est, non rationis, quia est fundamentum ex parte Dei et volitionis ejus, ut cum illo respectu concipi possit; ostendimus autem jam hujusmodi fundamentum non esse aliquid rationis, sed rei. Rursus illud non potest esse aliquid necessarium, tum quia dicitur esse quid additum ipsi velle necessario; tum etiam quia non magis posset esse fundamentum, quam ipsum velle necessarium ut sic; ergo erit aliquid liberum, quo Deus proxime ac formaliter constituitur actu volens creaturas; hoc autem ipsum est quod Cajetanus assererat. Et confirmatur primo, quia impossibile est transire a contradictorio in contradictorium, nisi facta aliqua mutatione, vel additione in altero extremo; sed Deus quatenus præcise volens actu necessario ut sic non est volens creaturas (loquor semper de voluntate creaturarum in se, ut omittam complacentiam earum secundum esse, quod habent in Deo, et quæ si in Deo est, necessaria est, et non libera), et deinde intelligitur volens creaturas; ergo necesse est aliquid esse additum, vel ipsi, vel creaturis, ratione cujus intelligatur inter ea esse illa habitudo, quæ antea non erat; sed non potest additio intelligi facta creaturis, ut ostensum est; ergo esse debet in voluntate divina. Tandem, quia alias si Deus suo velle æterno sine ulla prorsus additione rei, sed rationis tantum, posset velle libere creaturas, ergo etiam in tempore posset incipere illas velle sine ulla sui mutatione, quia mutatio non fit sine aliqua additione, vel ablatione reali; sed quamvis Deus ex non volente inciperet esse volens creaturas, nihil reale adderetur, sicut neque in æternitate additur, etiamsi ex æternitate velit creaturas; ergo non mutaretur, etiamsi inciperet amare creaturas in tempore, neque etiamsi amare desineret, quas antea amabat.

Resolutio questionis.

35. Ex his quæ circa hæc opiniones dicta sunt, satis (ut opinor) declaratum est, quanta sit hujus questionis difficultas, faciliusque esse, quamlibet ejus partem impugnare, quam aliquam probe defendere, aut explicare. Quapropter non vereor confiteri, nihil me invenire quod mihi satisficiat, nisi hoc solum, in hujusmodi rebus id de Deo esse credendum, quod ineffabili ejus perfectioni magis sit con-

sentaneum, quodque ab omni imperfectione alienum sit, etiamsi modum, quo id Deo conveniat, non assequamur; ideo in hoc puncto hæc asserenda esse censeo. Primo, Deum vere, proprie, et sine metaphora velle, et amare ea quæ libere vult, vel amat, quæque potuit non amare. Hoc satis probatum est ex dictis contra primam sententiam. Et confirmari potest ex divina scientia; nullus namque negabit, Deum proprie scire res creatas existere, id enim non solum est manifestum in Scriptura: *Vidit (dicitur) Deus cuncta quæ fecerat*, et similia, sed etiam est ex se evidentissimum, ut infra attingemus, et tamen de illa scientia est fere eadem difficultas, quid addat Deo, cum potuerit non esse in illo, si res creatæ non extitissent; ergo.

36. Secundo dicendum est, Deum velle creaturas actu reali suæ voluntatis, seu potius, qui est sua voluntas, et sua essentia. Hoc probant, quæ circa ultimam sententiam objecta seu proposita sunt, quia Deus non potest esse volens, sive seipsum, sive quamcunque rem aliam, per aliquid fictum vel imaginarium, sed per aliquid quod in re ipsa subsistat, vereque in ipso sit, quia vere et realiter vult et amat. Item, quia si Deus constitueretur volens per compositionem, constitueretur per formam realem illum in re ipsa efficientem, et non per ens rationis, neque totaliter, neque ex parte setu complete, sed omnino per realem formam et intrinsecam, quia totus effectus formalis esset intrinsecus et realis, ut est in nobis, et in Angelis; ergo multo magis, cum constituatur Deus volens creaturas simplicissimo modo, tanquam purus actus, solum constituitur suo reali et intrinseco velle. Tandem hoc est evidentissimum in scientia; nam Deus non intuetur creaturas, ut existentes in aliqua differentia temporis, nisi per scientiam suam, tanquam per formam (loquimur modo nostro) realem et intrinsecam sibi, et non per aliquid extrinsecum vel per aliqua entia rationis; nam Deus vere et realiter judicat de rebus creatis, ut existentibus, et apprehendit ac intellectualiter representat illas; totum autem hoc est reale, absolutum et intrinsecum Deo; est ergo in ipso per aliquid reale, et intrinsecum ipsi; ergo per intrinsecam scientiam ipsius.

37. Tertio dicendum est, Deum eodem omnino actu simplicissimo, indivisibili, et absque ullo reali augmento vel diminutione ejus, velle omnia quæ vult, et nolle quæ non vult, sive necessario, sive libere ea velit.

Hæc est mens auctorum ultimæ sententiæ, eamque intendit D. Thomas, 1 part., q. 19, art. 2, ad 4, et art. 5, et maxime art. 3, ubi expresse ait, nihil perfectionis accrescere Deo ex eo quod velit alia a se. Idem ex professo probat primo contra Gentes, cap. 76, et hoc ipsum præcipue intendit Scotus, in 1, dist. 39; idem Hervæus, Quodlibeto 1, q. 4. Hancque assertionem convincunt rationes factæ contra secundam et tertiam sententiam. Et quanquam modus, quo id Deo conveniat, non possit a nobis comprehendi, declaratur tamen aliquo modo; nam velle Dei est infinitum, tam in genere entis quam in ratione appetitus, estque infinitum, non per modum potentiæ, nec per modum actus inchoati seu primi, sed per modum perfectissimi et ultimi actus; ergo ille actus ex vi suæ simplicissimæ entitatis, quam totam necessario habet, est sufficiens ad attingendum omnia objecta volibilia, unumquodque secundum rationem et capacitatem suam; in illo igitur actu est tota actualitas necessaria, ut amet Deus seipsum propter se, et alia propter ipsum, et se ut finem, alia ut media, et se necessario, quia hoc exigit bonitas sua, et alia libere, quia non amplius requirit finis aut objecti bonitas. Cum ergo amat Deus alia a se, non alio actu, nec per aliquid additum actui, vult, sed illomet quo se amat, et quo posset non amare alia, si vellet.

38. In hoc ergo solum consistit eminentia hujus mysterii, quod hic actus apprehenditur, ut forma quædam, quæ secundum totam realitatem suam necessario est a Deo, seu est ipse Deus, et tamen non necessario confert quasi adæquatam effectum formalem, quem conferre potest in ordine ad extrinseca objecta, sed est in manu et potestate habentis talem actum, per illum tendere, vel non tendere in talia objecta; et cum tendit, vere illa amat et vult, et nihil ideo plus habet quam si non amaret. Hoc autem, quod nos explicamus per modum formæ et effectus formalis, est in Deo longe eminentiori et altiori modo, et ideo licet in formis imperfectis nunquam possit accidere, ut eadem omnino forma necessario existens in subjecto, non conferat illi totum effectum formalem suum, ac proinde in voluntate creata non possit intelligi, quod necessario habeat aliquem actum volendi, et nihilominus sit in manu ejus velle aut non velle per illum actum aliquod objectum ad quod potest terminari, quia actus existens in potentia neces-

sario habet in illa totum suum effectum formalem, facitque eam actualiter tendere in totum objectum suum, nihilominus divinum velle, quia non est forma informans, neque actus actans, sed actus purissimus, altiori modo intelligendum est constituere volentem, et attingere objecta cum eminenti quadam potestate ad attingendum vel non attingendum secundaria objecta, nulla in ipso actu mutatione, vel reali additione facta.

39. Accedit alia notanda differentia inter velle creatum et increatum; nam velle creatum est totum natura sua ordinatum ad objectum, a quo sumit speciem; et ideo non potest esse talis actus in potentia, quin actu inclinet ad tale objectum, et non per modum potentiæ, sed per modum actus, et ideo necessario constituit volentem, vel nolentem tale objectum; velle autem increatum nullam speciem sumit ab objectis creatis, neque habet realem habitudinem ad illa, sed eminentissimo et absolutissimo modo illa attingit, quando Deus illa vult; et ideo licet illud velle secundum totam suam entitatem necessario sit, non tamen necessario attingit talia extrinseca, seu secundaria objecta; et cum ea libere attingit, non est necesse aliquid rei illi addere, sed seipso est volitio eorum, libere volendo et se determinando. Et hac ratione dicunt auctores, hoc quod est Deum attingere per suum velle talia objecta, tantum addere actui divino relationem rationis, non quia Deus constituatur actu volens talia objecta per relationem rationis, sed quia in ipso Deo nullam addit habitudinem realem, nec prædicamentalem, nec transcendentalem, sed eminentiori modo illa attingit, quem modum nos explicare non possumus, nisi per relationem rationis.

40. Tandem hoc confirmari et declarari potest ex comparatione inter libertatem creatam et incretam. Libertas enim creata est potentialis, increata vero est summe actualis; et ideo illa est per modum potentiæ activæ simul et receptivæ, hæc vero est per modum purissimi actus, ex quo nascitur inter eas proportionalis quædam convenientia, cum absoluta et summa quadam dissimilitudine ac differentia. Proportio consistit in hoc quod sicut libera facultas creata, quæ activa est, ut se determinet ad hunc actum potius quam ad alium agendum, non indiget alio determinante active, sed ipsa active accommodat suam vim ad hunc actum potius quam ad alium, ita libera facultas, seu potius ac-

tualitas increata, non indiget alio formaliter determinante, et quasi actuante, ut se quasi flectat (ut sic loquar) ad hoc objectum potius quam ad aliud, sed seipsa id præstat. Est tamen differentia manifesta, quod facultas creata, in qua est formalis libertas, quia est tantum in potentia seu actu primo, indiget aliquo addito per modum actus secundi, quo formaliter determinetur; entitas autem libera Dei, quia non est potentia, sed actus purus, non indiget addito aliquo tali, ut ad objectum terminetur, sed seipsa formaliter id præstat. Ratio autem hujus differentiæ non est alia nisi summa actualitas divini velle, et infinita ejus perfectio, ratione cujus in se præhabet quidquid ad omnem actualitatem volendi necessarium esse potest. Unde tota illa perfectio, quæ addi fingitur per illud liberum ac reale additum, in ipsamet infinita perfectione actualissime continetur, seclusa tamen quadam imperfectione; nam illud additum quod fingitur, tale est, ut necessitate quadam conjungat voluntatem divinam objecto creato, postquam scilicet intelligitur illi voluntati adjunctum esse illud additum. At vero infinita illa perfectio divini actus nulli objecto creato necessario conjungitur, sed ad illud seipsa terminari potest cum quadam indifferentia et dominio, non supra seipsum, sed supra objectum.

Corollaria ex præcedenti resolutione.

41. Ex quo intelligitur, aliter dici liberum amorem Dei quam dicatur amor creaturæ; hic enim dicitur liber quantum ad esse, non vero quantum ad terminari tali modo ad tale objectum (loquor de amore, non ut cogitatione abstrahitur in communi, hic enim indifferentis est, ut ad hoc vel illud objectum terminetur, quæ magis est indifferentia generis, quam libertatis; sed loquor de actu amoris, ut realiter existente in particulari), hic ergo dicitur liber quoad esse, quia ita est a sua causa, ut ex vi ejus posset non esse; non est autem liber quoad terminari, quia si est, necessario terminatur ad tale objectum, tali entitati actus adæquatam. At vero divinus amor est liber non quoad esse, sed quoad terminari respectu creaturarum. Nam ille amor secundum suam totam entitatem et perfectionem, necessarius est, neque in hoc potest habere indifferentiam, quia esset magna imperfectio; tamen in terminari habet indifferentiam, non quidem respectu primarii objecti, quod est ipsemet, seu divina essentia, quia necesse est ut ad aliquod objectum

necessario terminetur, ad illud scilicet, cum quo habet intimam et necessariam conjunctionem, vel potius unitatem; sed indifferentiam habet respectu secundariorum objectorum, cum quibus non habet necessariam connexionem, neque ab illis ullo modo pendet.

42. Secundo intelligitur ex dictis, quam sit eminentis et excellens modus libertatis divinæ, quamque ab omni imperfectione semotus, ut, vel ob hanc solam causam, hic modus sentiendi de divina voluntate præferendus sit omni alii, etiamsi humanum captum excedat. Sic enim optime intelligitur illud, propter quod tota hæc disputatio hoc loco inserta est, quo modo occasione libertatis nulla sit in Deo mutatio, non solum stricte secundum realem durationem, verum etiam neque late secundum diversa signa rationis in ipso nunc æternitatis. Quia licet in primo signo rationis intelligatur divinum velle, ut indifferentis ad hoc vel illud objectum creatum, in alio vero signo, ut terminatum ad hoc objectum, tamen nulla in hoc est umbra mutationis, quia nullum est vestigium realis additionis, sed formalis tantum terminationis per seipsum, novo tantum respectu rationis inde resultante. Deinde intelligitur optime, quo modo divina libertas sit absque ulla potentialitate. Unde cum dicitur Deus posse velle et non velle, illud posse non dicit potentiam activam, vel passivam, sed dicit solum indifferentiam ejusdem actus, ut ad hoc objectum terminetur, vel non terminetur. Quod juxta secundam sententiam vix explicari potest sine potentialitate passiva et activa in seipsam, ut supra explicatum est. Necesse est enim fateantur voluntatem divinam per modum actus primi esse indifferentem ad perfectionem liberam; vel ergo determinatur ad habendam illam efficiendo illam, et hoc est absurdissimum, vel formaliter per seipsam, et, si ita dicant, in eadem fere difficultatem incidunt; quare id nos melius dicimus respectu ipsius objecti, cui immediate talis actus suo modo conjungitur per seipsum formaliter absque illo imperfecto addito.

43. Sic denique intelligitur optime in libertate divina distinctio et oppositio actuum secundum rationem, sine ulla reali contrarietate vel distinctione, quia nimirum idem est omnino actus secundum rem, qui sine ulla additione ad varia terminatur; et sic ratione distinguitur; et prout terminatur ad hoc, ut aliqua res sit, dicitur amor aut volitio; prout vero terminatur ad non esse talis rei, dicitur

nolitio ejusdem rei, et metaphorice odium, non inimicitiae, sed abominationis. At vero juxta aliam sententiam vitari non potest vera et realis contrarietas et oppositio inter perfectiones reales liberas Dei; nam si voluntas creandi mundum addit Deo realem perfectionem, quae in illo non esset si mundum creare nolisset, sed loco illius haberet aliam per voluntatem liberam non creandi mundum, ergo necessarium est illas duas perfectiones liberas esse inter se tam vere oppositas et contrarias, sicut sunt in nobis voluntas agendi et non agendi; nam etiam illae perfectiones sese mutuo excluderent ab eadem voluntate divina, et essent quasi actuales motus tendentes in terminos contrarios, quod certe indignum est attribuere Deo.

44. Tertio constat ex dictis idem proportionaliter dicendam esse de actu scientiae divinae respectu earum rerum seu veritatum, quas ex parte earum non necessario representat; ex parte (inquam) earum, quatenus, scilicet, illae possunt esse et non esse, eo quod contingenter, seu libere fiant; nam ex parte Dei necessario illas ita cognoscit sicut sunt, quia statim ac in aliqua differentia temporis futurae sunt, in divina essentia representantur. Quod si nunquam futurae sunt, hoc ipsum in essentia divina representatur. Haec autem representatio et aeterna est, eo quod aeternae scientiae Dei omnia sint objective praesentia, et nullam rem addit ipsi divinae scientiae, sed ipsamet scientia, quae necessaria est in Deo, et qua se necessario comprehendit, hanc vim habet ob suam infinitatem, ut seipsa, et sine ullo reali addito omnia infallibiliter representet, quae quovis modo vera sunt aut intelligibilia. Quod eodem modo in scientia declarandum est, quo id in voluntate declaravimus, ut quodam modo facilius intelligitur in scientia, eo quod supponat objectum ad alteram veritatis partem determinatum, ut etiam in superioribus declaratum est.

Ad primam difficultatem de libera denominatione.

45. Ultimo conabimur ex dictis satisfacere ad difficultates, quae in contrarium tactae sunt. Sunt autem illae tres praecipuae. Prima est de illa denominatione, qua Deus dicitur volens creaturas, cum non sit rationis, sed realis, a qua forma seu quasi forma sumatur; et cum sit denominatio non necessario conveniens Deo, quomodo possit a forma necessaria sumi, et non potius a forma seu reali perfec-

tionelibera. Responsio enim brevis, si ad solam rem spectemus, est, illam denominationem, prout realis est, ab ipsamet infinita Dei entitate sumi, quae propter eminentiam suam per seipsam potest quasi formaliter id totum conferre. Rursus respondendo in forma, quod ad scientiam attinet, potest facile dici, quod licet scientia secundum totam entitatem suam sit necessaria, non confert totam illam denominationem eadem absoluta necessitate, quia in objecto non semper est veritas absoluta necessaria; est autem in ratione scientiae, ut representet objectum tale esse quale in se est; et ideo sufficit, quod supposita objecti veritate, Deus ex necessitate constituatur sciens illud per suam aeternam ac necessariam scientiam; in voluntate vero neque haec necessitas reperitur, nam etiam supposito objecto creabili, bono in suo ordine ac diligibili, non resultat (ut ita dicam) in Deo ex necessitate illa denominatio volentis; et ideo est quodammodo mirabilis in illa quomodo libere sit a forma seu actu simpliciter necessario quoad totum suum esse.

46. Dicendum est tamen hanc esse praestantiam vel eminentiam potius illius actus, ut juxta exigentiam objectorum tendat in illa, et ideo licet sit necessarius in se, potest secundum tendentiam ad aliquod objectum, liberam denominationem dare. Quod a nobis potest a posteriori amplius declarari, nam divina voluntas circa objecta creata involvit causalitatem; nam est prima radix, ut illa sint, vel non sint; quamvis autem velle Dei sit necessarium in essendo, est tamen liberum in causando, et ideo est etiam liberum in volendo creaturas, seu (quod idem est) in tribuenda Deo denominatione volentis aut nolentis creaturas. Quod si instes, quia illa denominatio est realis; ergo est aliquid reale; rursus, est denominatio non necessaria, sed libera; ergo est aliquid reale non necessarium, sed liberum. Respondetur distinguendo ultimum consequens, scilicet, est aliquid reale non necessarium quoad esse, negatur consequentia; non necessarium autem quoad terminationem, vel causalitatem, sic conceditur consequentia. Unde licet illa denominatio realis sit ex parte Dei, involvit tamen causalitatem seu terminationem ad creaturam, et ideo simpliciter non est necessaria; neque actus ipse, quamvis in se necessarius, illam necessario praebet, tum propter eminentiam suam, ut dictum est, tum etiam quia, licet illa denominatio sit intrinseca, est

tamen cum ordine ad extrinsecum, quod secum aliquo modo involvit, et ideo potest esse libera. Et in idem fere coincidit, quod in simili respondet Marsil., in 1, q. 44, ad 3, ubi ait, nolle producere mundum, non necessario fuisse in Deo, licet potuerit esse, quia nolle Dei non tantum dicit rem, sed actionem, quae potuit non esse in Deo in esse actionis, id est, quatenus ex illa aliquid in creatura resultat. Et in idem fere redit, quod respondet Gregor., in 1, dist. 45, post concl. 7, et quod auctores supra citati in ultima opinione dicebant de respectu rationis. Omnes tamen pro comperto supponunt nullam rem esse in Deo, quae potuerit non esse, aut e contrario nullam posse esse, quae non sit.

Ad secundam difficultatem de respectu rationis.

47. Secunda difficultas erat de respectu rationis, qui involvitur in hac denominatione seu terminatione, et de fundamento ejus. In qua breviter dicendum est hanc relationem rationis non constituere intrinsece ac formaliter Deum volentem creaturam; hoc enim recte probant, quae circa sententiam ultimam diximus. Consequitur ergo, nostro modo concipiendi, ex hoc quod Deus intimo et ineffabili modo amat creaturam; quia vero nos explicare aut concipere non possumus illam determinationem liberam Dei sine aliquo addito, aut sine aliquo respectu, ideo Theologi per hujusmodi respectum hanc rem explicarunt. Quod vero attinet ad fundamentum hujus respectus, verum est, quod discursu supra facto circa ultimam opinionem concluditur, tale scilicet fundamentum ex parte Dei aliquo modo sumendum esse, ut ante Henricum ibi citatum significavit D. Thomas, 1 p., q. 14, art. 15, ad 1; hoc autem fundamentum, ut in eodem discursu significatum est, facillimo negotio declaratur in scientia; nam ipsamet scientia necessaria Dei est de se sufficiens fundamentum illius relationis, quam importat scientia libera seu visionis, si ex parte alterius extremi ponatur conditio necessaria ad terminandam talem relationem, scilicet, aliqua veritas, vel actualis entitas; et ideo nullum est inconveniens quod res simpliciter necessaria possit fundare respectum non necessarium, quia quod talis respectus necessarius non sit, provenit solum ex parte termini. Unde, hoc ipso quod in termino est aptitudo ad terminandam talem relationem, intelligitur quasi necessario consurgens

talis relatio, quia divina essentia naturaliter ac necessario representat omne verum, omneque intelligibile objectum.

48. De voluntate vero dicendum est in re ipsa non esse aliud fundamentum ex parte Dei ad talem relationem, praeter actum ipsum necessarium voluntatis Dei, non tamen ut est tantum necessarius in esse, sed ut est etiam liber quoad terminationem, et aliquam causalitatem. Unde hic respectus non intelligitur tanquam resultans posito actu necessario ex parte Dei absolute et secundum se, et praeter intellecta creatura ut diligibili; nam his duobus stantibus stat non sequi seu intelligi respectum illum; intercedit ergo libera determinatio Dei, quae licet in se ac formaliter non sit res nova in Deo, a nobis tamen concipitur per modum rei novae ad fundandum respectum. Vel certe illa determinatio in voluntate semper concipitur per modum alicujus causalitatis, per quam concipitur objectum tanquam mutatum aliquo modo in ordine ad actualem existentiam sibi proportionatam, et ideo actus ille voluntatis in se necessarius, ut habens vim libere causandi, intelligitur ex parte Dei ut sufficiens fundamentum talis respectus. Non intelligitur autem ipse respectus resultare, donec actus ille Dei exerceat suam vim liberam seu causalitatem circa tale objectum, in quo non ipse actus aliter se habet, sed facit ut objectum aliter se habeat, et tunc intelligitur quasi resultare hujusmodi respectus, et in hoc differt hic respectus a respectu scientiae visionis ut sic.

49. Cum autem dicimus, per voluntatem Dei fieri aliquam mutationem in objecto, ut talis respectus consequi intelligatur, non est intelligendum de reali ac physica mutatione, sed de objectiva secundum habitudinem ad actualem existentiam, et ideo hic respectus intelligitur aeternus in Deo, licet creatura realiter et in se non mutetur, nisi in tempore. Quia hoc ipso quod Deus amat creaturam ab aeterno, intelligitur creatura habere aliquam habitudinem ad existendum, quam ex se non habebat; et hanc voco mutationem in esse objectivo. Quae etiam in rebus nunquam futuris suo modo intelligitur, nam hoc ipso quod Deus decrevit ut illae nunquam sint, intelliguntur habere aliquam habitudinem ad existentiam, quam ex se non habebant; nam ex se erant quasi indifferentes; per decretum autem Dei determinatur ut nunquam existant; et haec sola mutatio sufficit, ut aliter etiam cadant sub scientiam, nam jam cognos-